

Kraków, 8.12.2018 r.

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Izabeli Malickiej pt. *Dysfunkcje oddychania i połykania jako przyczyny zaburzeń mowy dzieci w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym* napisanej pod kierunkiem prof. UŚ dr hab. Danuty Pluty-Wojciechowskiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018 r.

W przedłożonej Radzie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego oraz Komisji Doktorskiej recenzji pracy doktorskiej mgr Izabeli Malickiej pt. *Dysfunkcje oddychania i połykania jako przyczyny zaburzeń mowy dzieci w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym* rozstrzygnięto spełnianie przez rozprawę takich warunków, jak:

1. Poprawność strukturalna pracy;
2. Wartość merytoryczna pracy, w szczególności: a) trafność podjętej problematyki badawczej i jej oryginalność, b) zgodność treści pracy z tematem/tytułem, c) uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki;
3. Poprawność metodologiczna, w szczególności: a) umiejętność formułowania problemów, założeń i hipotez badawczych, b) trafność doboru metod i narzędzi badawczych;
4. Poprawność opracowania wyników badań oraz zgodność uogólnień i wniosków końcowych z teoretycznymi i metodologicznymi partiami tekstu;
5. Znajomość literatury przedmiotu i umiejętność jej wykorzystania;
6. Sprawności językowe oceniane na trzech płaszczyznach: a) semantycznej, gramatycznej, składniowej i stylistycznej; b) interpunkcyjno-ortograficznej; c) edytorskiej.

1. Struktura pracy

Dysertacja doktorska mgr Malickiej, licząca 232 strony, składa się ze Streszczenia (w języku polskim i angielskim), *Spisu treści*, *Wstępu*, pięciu rozdziałów, *Zakończenia*, *Bibliografii*, *Spisu tabel*, *Spisu wykresów* i *Aneksu*. Struktura pracy została przez Autorkę zasygnalizowana w dobrze napisanym *Wstępie*. Ujęto w nim też przedmiot dysertacji. Pod względem struktury przedłożona do oceny praca doktorska to tekst spójny, zwięzły, umożliwiający płynne rozwijanie przyjętego deskrypcyjno-analitycznego toku argumentacji. Jediną kwestią wzbudzającą pewne kontrowersje jest delikatne zaburzenie proporcji między nierozbudowaną częścią teoretyczną pracy (liczy *de facto* 25 stron) a partią

analityczno-badawczą, której Autorka poświęciła 140 stron. Taka struktura, umożliwiając położenie nacisku na treści zawarte w części analityczno-badawczej, co jest bardzo pozytywne w tak zorganizowanych badaniach, niesie równocześnie z sobą pewne ograniczenia. Przykładowo, niezwykle istotne, o ile nie kluczowe dla dysertacji podrozdziały dotyczące istoty oddychania i połykania liczą w sumie niespełna trzy strony.

2. Wartość merytoryczna pracy

Poznawcze, naukowe walory pracy oceniam bardzo wysoko. Autorka trafnie wybrała problematykę badawczą. Praktyczny brak wcześniejszych opracowań w tym zakresie, szczególnie zakrojonych na tak szeroką skalę i tak rzetelnie, analitycznie tudzież statystycznie opracowanych, to bezpośredni dowód na oryginalność pracy badawczej Mgr Malickiej. Analiza realizacji fonemów spółgłoskowych u dzieci w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym z dysfunkcją oddychania i połykania to ważki problem zarówno w aspekcie poznawczym, jak i aplikacyjnym, praktycznym.

Jedyną wątpliwość recenzencką budzi u mnie pewien rozdzźwięk między semantyką tytułu dysertacji a jej zawartością treściową. W tytule pracy znajdujemy frazę: „dysfunkcje oddychania i połykania jako przyczyny zaburzeń mowy dzieci”, a jej treść dotyczy przecież realizacji fonemów i to wyłącznie spółgłoskowych. Owszem, w zakresie terminu „zaburzenia mowy” mieszczą się zaburzenia realizacji fonemów, ale jednak ten termin w tytule jako jego swoista konstytuanta może sugerować, iż w treści pracy odnajdziemy analizy dysfunkcji oddechowych i połykania w wielu zaburzeniach mowy, a nie tylko w dyslalii w obrębie dziewięciu fonemów.

Jeśli z kolei chodzi o uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki, nie wnoszę żadnych uwag krytycznych. Niektóre konstatacje, jak np. te, które mówią o częstości występowania wad anatomicznych, szczególnie frekwencji ankyloglosji czy wad zgryzu, lub nieprawidłowej pozycji spoczynkowej języka tudzież parafunkcjach, mają fundamentalne znaczenie dla diagnozy i terapii logopedycznej. Dla samej pracy kluczowe są te, które dotyczą zaburzeń oddychania i przyjmowania pokarmów. Cenne jest wykorzystanie w wywodzie wyników badań laryngologicznych. To ważny głos w dyskusji na temat biologicznych i medycznych fundamentów logopedii.

3. Poprawność metodologiczna

Rozdział II, metodologiczny, został zredagowany bardzo dobrze. Umiejętność pisania najtrudniejszej partii każdej pracy naukowej, szczególnie o charakterze wyraźnie

empirycznym, tj. części metodologicznej, świadczy o dojrzałość badacza. Bez świadomości metodologicznej oraz treściowego jej ujęcia w postaci odrębnej, strukturalnie uporządkowanej partii opracowania trudno oczekiwać ważnych i przekonujących wyników badań. Czytając ten rozdział, czytelnik może z dużą dozą prawdopodobieństwa przypuszczać, że również część następna, czyli wyniki badań, będą przedstawione ze znanstwem. Mgr Malicka, tworząc rozdział metodologiczny, skupiła się na: przedmiocie i celu badań, problematyce i hipotezach badawczych, zmiennych i wskaźnikach, terenie badań i doborze próby, procedurach diagnostycznych oraz przedstawieniu wykorzystanych metod statystycznych. Doskonałym pomysłem jest podrozdział „Definicje”. W tak trudnej materii, jaką jest szukanie korelacji tzw. czynności prymarnych ze sferą językową, ta propozycja jest niezwykle cenna. Na wielkie uznanie zasługuje sposób zestawienia problemów badawczych (głównego i szczegółowych) z hipotezami badawczymi (główną i szczegółowymi). Tabela 1 stanowi – w mojej opinii – „metodologiczne epicentrum” dysertacji. Autorka zyskuje recenzenckie uznanie również za fragmenty rozdziału, w których omawia ograniczenia badań i zmienne zakłócające. Niestety dziś nazbyt często młodzi badacze nie kierują się w swej karierze pokorą. Metodologiczne fragmenty pracy Mgr Malickiej są dowodem na to, iż młodość może iść w parze z poznawczą ostrożnością i głębią refleksji na poziomie meta. Jedyną uwagę zgłaszam do podpunktu 2.6. *Procedura diagnostyczna* (pkt. 6). Doktorantka pisze w nim: „na potrzeby badań naukowych autorka stworzyła własną kartę badania logopedycznego” (s. 44), by – demonstrując ją w Aneksie (s. 227-231) – napisać, że pochodzi z pracy Danuty Pluty-Wojciechowskiej.

4. Opracowanie wyników badań

W rozdziale trzecim dysertacji przedstawiono: wyniki badań warunków anatomiczno-czynnościowych pacjentów, rozkład częstości występowania problemów zdrowotnych wraz z zaburzeniem słuchu fizycznego oraz percepcji słuchowej u dzieci z dysfunkcją oddychania oraz połykania, rozkład częstości występowania wybranych cech anatomicznych i czynnościowych wraz z dysfunkcją oddychania, wyniki badań rankingów oraz subkategorii częstości występowania nienormatywnych realizacji fonemów/grup fonemów spółgłoskowych ze względu na lokację i/lub modalność, wyniki badań realizacji poszczególnych fonemów spółgłoskowych ze względu na lokację i/lub modalność, sonantyczność oraz rezonansowość. Wszystkie zostały zaprezentowane precyzyjnie i bezdyskusyjnie, aczkolwiek czasem wbrew utartym i potocznym przeświadczeniom logopedów. Myślę, że szczególnie interesujące dla tzw. zwykłego logopedycznego odbiorcy

mogą być rankingi częstości występowania nienormalnych realizacji fonemów. Niezwykle inspirujące poznawczo są określenia ryzyka wystąpienia danego problemu artykulacyjnego w zależności od zmiennej anatomicznej, czyli np. ankyloglosji, wady zgryzu czy przerostu trzeciego migdałka. Ma to duże znaczenie dla profilaktyki logopedycznej. Oby osoby nią się w Polsce zajmujące dotarły do wyników badań Izabeli Malickiej.

W części recenzji dotyczącej poprawności opracowania wyników badań muszę podkreślić oryginalność i efektywność (nie efektywność) redakcyjnego chwytu zastosowanego przez Autorkę. Chodzi mianowicie o to, że rozdział trzeci jest tak naprawdę sumą monografii dziewięciu badanych przez Doktorantkę głosek. Wieloaspektowość i głębia oglądu każdej z nich upoważniają mnie do nadania tej partii pracy miana sumy „monografii głosek”.

Poprawność opracowania wyników badań oraz zgodność uogólnień i wniosków końcowych z teoretycznymi i metodologicznymi partiami tekstu widać dobitnie w rozdziale IV, czyli *Podsumowaniu wyników badań i wnioskach*. Autorka wprost, bez zbędnej narracji, odpowiedziała na problem główny i problemy szczegółowe dysertacji. Za jednoznaczność i konkretność należą Jej się słowa uznania. Natomiast rozdział V, zatytułowany *W kierunku budowania kompleksowej opieki logopedycznej dzieci z dysfunkcją oddychania oraz połykania*, mający charakter aplikacyjny, sprawia wrażenie napisanego „ku pokrzepieniu logopedycznych serc”. Wydaje się, że krytyczne, realistyczne i analityczne paliwo napędzające Izabelę Malicką we wszystkich wcześniejszych partiach dysertacji straciło nieznacznie na kaloryczności.

5. Znajomość literatury przedmiotu i umiejętność jej wykorzystania.

Doktorantka wykorzystwała najważniejsze źródła bibliograficzne niezbędne do zbudowania teorii dysertacji. Można oczywiście odnieść wrażenie, iż najczęściej powołuje się na publikacje powstałe we współtworzonym przez nią samą zespole badawczym, ale jest to w pełni zrozumiałe, zważywszy na fakt, iż to właśnie w Uniwersytecie Śląskim powstają najważniejsze prace dotyczące korelacji między tzw. czynnościami prymarnymi a zaburzeniami realizacji fonemów. Szkoda tylko, iż w samym zapisie bibliograficznym pojawiają się błędy. Przykładowo wynika z niego, iż lubelska „Logopedia” raz jest czasopismem, raz – monografią wieloautorską. Ponadto Autorka w *Bibliografii* nie zawsze podaje numery stron artykułów i rozdziałów monografii wieloautorskich. Oczywiście żadne z tych potknięć nie ma wpływu na wartość merytoryczną całości; utrudnia jedynie lokalizację źródła bibliograficznego.

6. Sprawności językowe

Oceniam je na trzech płaszczyznach:

1) semantycznej, składniowej i stylistycznej; 2) interpunkcyjno-ortograficznej; 3) edytorskiej. W pierwszym przypadku można stwierdzić, iż Doktorantka w sposób przekonujący, jednoznaczny i precyzyjny wykorzystuje środki składniowe i stylistyczne w celu budowania tekstu naukowego. Sugeruję, by powołując się na swoje badania, pisać o tym wprost. Frazy typu: „Inne analizy dysfunkcji oddychania oraz połykania w aspekcie zaburzeń artykulacyjnych można odnaleźć we wstępnych badaniach dzieci w wieku przedszkolnym I. Malickiej” wprowadzają czytelnika w dysonans poznawczy. Jeśli chodzi o sprawności interpunkcyjne i ortograficzne, stwierdzam sporadyczne potknięcia w pierwszym z zakresów. Dotyczą one głównie pisowni dywizów/łączników oraz pauz/myślników. Bezwzględnie należy zniwelować błędne zapisy nazwisk lub imion – por. np. strona 30 lub przypis 44 ze strony 32. W ostatnim z zakresów, edytorskim, dostrzegam również uchybienia – por. np. s. 57, 154.

Podsumowanie

Większość poczynionych w recenzji uwag ma charakter polemiczny, służący bardziej otwieraniu dyskusji, nie zaś jej krytycznemu zamykaniu. Przedłożona do oceny dysertacja doktorska jest tekstem wartościowym i potrzebnym. Jej treść jest odzwierciedleniem logopedycznych horyzontów Autorki. Ponadto dysertacja jest ważną cegiełką na placu budowy gmachu śląskiej szkoły logopedycznej – rzetelnej, analitycznej, wnikliwie opisującej artykulacyjne rudymenta rozwoju i zaburzeń mowy.

Konkluzja

Rozprawa mgr Izabeli Malickiej, spełniając warunki określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w szczególności w zakresie stanowienia oryginalnego rozwiązania problemu naukowego oraz unaoczniania ogólnej językoznawczej wiedzy teoretycznej Kandydatki i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, umożliwia dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego, w tym do publicznej dyskusji nad rozprawą.

dr hab. Mirosław Michalik, prof. nadzw.

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie